

Den stora epidemiologiska Lundbyundersökningen är hans livsverk, och trots att psykiatern Olle Hagnell snart fyller 80 år arbetar han fortfarande vidare med den. Vid den sista uppföljningen var det inte längre han som på egen hand gjorde alla intervjuer, men i kollegernas ögon är och förblir han

den oöverträffade Mr Lundby

Regnet hänger i luften och ett grått vinterdis vilar över de upplöjda åkrarna när vi kör mot Bonderup strax öster om Lund. Fotografen vill gärna ta bilder av Olle Hagnell vid den vita medeltidskyrkan i Bonderup, som är ett av de samhällen där han gjort sitt omfattande fältarbete. Då och då passerar vi en bondgård inbäddad i trädgångar ute på slätten. Olle Hagnell har knackat dörr på så gott som

samtliga ställen och har ett häpnadsväckande personminne, den ena anekdoten följer på den andra.

– Där bodde ett par bröder som tyckte det var så spännande med hästsport att de inte torde titta, utan måste hålla för ögonen när det var Jägersrotravet på TV, säger han till exempel, pekar ut huset och skrattar.

Initiativet till Lundbyundersökningen togs 1947 av Lundaprofessorn Erik Essen-Möller, som var en föregångsman inom svensk epidemiologisk psykiatri. Namnet Lundby var en pseudonym för Bonderup och Dalby, två grannsocknar som Erik Essen-Möller kände väl till och tyckte lämpade sig för en undersökning om den psykiska och kroppsliga hälsan i en normalbefolkning. Tillsammans med tre kolleger intervjuade han alla som var kyrkobokförda i de båda socknarna den första juli 1947 om hur de mätte; sammanlagt rörde det sig om 2 550 personer.

Tio år senare frågades samma personer ut en gång till om samma sak, samtidigt med att man tog med nyfödda och nyinflyttade i undersökningen. Efter ytterligare 15 år, 1972, intervjuades samtliga levande från 1947- och 1957-studierna ännu en gång, och 1997 gjordes undersökningen om en sista gång.

Olle Hagnell kom in i arbetet 1956, när Erik Essen-Möller kommit på idén att göra den första uppföljningen. Vid den tidpunkten arbetade Olle Hagnell på S:t Lars sjukhus i Lund och intresserade sig i första hand för demenssjukdomar. I diskussioner med Essen-Möller

Det gigantiska materialet bestående av tusentals intervjuer som Olle Hagnell och medarbetare har samlat in sedan 1947 ger en bild av de stora samhällsförändringar som ägt rum under det senaste halvsekle. Studien är unik bland annat för att samtliga intervjuer och observationer har utförts av psykiatrer.

Med början på sidan 566 i detta nummer av Läkartidningen presenteras en bearbetad version av SBU:s rapport om behandling av depressionssjukdomar. Där sätts Lundbystudien, som unik svensk epidemiologisk undersökning, in i ett större sammanhang.

kom han fram till att göra en uppföljning av Lundbystudien och undersöka förekomsten av demens i materialet. Uppföljningen visade sig dock bli mer omfattande än han först hade tänkt sig, både vad gäller antalet intervjuade och mängden undersökta sjukdomar.

– När vi diskuterade hur vi skulle göra sa Erik att det var bäst att vi även intervjuade alla som flyttat bort från Bonderup och Dalby, för att få ett mått på incidensen, det vill säga antalet nyinsjuknade under den gångna tioårsperioden. Sedan kom vi fram till att vi nog borde inkludera alla som fötts i eller flyttat till området också. Allt som allt blev det 3 563 personer, säger Olle Hagnell.

Erik Essen-Möller hade många andra järn i elden och ont om tid att själv gå aktivt in i arbetet. I slutänden blev det Olle Hagnell som fick göra nästan samtliga intervjuer på egen hand, både söka upp alla de boende i Bonderup och Dalby och köra runt i resten av landet för att fråga ut dem som hade flyttat därifrån.

– Det blev nog lite mycket för mig, jag blev tvungen att vila upp mig när jag äntligen var klar med intervjuerna. Men jag fick så bra arbetsvillkor på S:t Lars att jag inte kunde säga nej, berättar han.

– Jag minns hur jag tänkte när jag körde hem från Bonderup och Dalby på kvällarna att det väl knappast kunde bli något vetenskapligt arbete av det jag höll på med, men att det var en stor upplevelse för mig personligen. Att få träffa och lära känna ett tvärsnitt av svenska folket på det där sättet var oerhört givande.

Med en doktorsavhandling och en uppsjö av vetenskapliga artiklar och studier bakom sig, om allt från självmord och neuroser till alkoholism och ålders-

demens, måste Olle Hagnell dock se i ögonen att hans arbete burit vetenskaplig frukt. Internationellt betraktas Lundbystudien idag som en av de viktigaste epidemiologiska studier som någonsin gjorts. Den har exempelvis kallats »en unik epidemiologisk studie ... känd och beundrad över hela världen« i ett uttalande 1985 av den dåvarande generalsekreteraren för World Psychiatric Association, doktor Fini Schulinger.

Det som gör studien unik är det långa tidsperspektivet, det låga bortfallet bland de utfrågade och det kvalificerade intervjuarbetet (samtliga intervjuer och observationer har utförts av psykiatrer). Dessutom ger det gigantiska materialet en bild av de stora samhällsförändringar som ägt rum under det senaste halvsekle. När de första intervjuerna gjordes 1947 hade statarsystemet nyligen avskaffats i Sverige, och Bonderup och Dalby var utpräglade jordbrukssocknar. Idag är de flesta som bor i området tjänstemän, kvinnorna har gjort sin entré på arbetsmarknaden, skilsmässorna har ökat och arbets- och vardagslivet har förändrats radikalt. Utvecklingen inom psykiatrin avspeglas också i materialet, genom avvecklingen av de stora mentalsjukhusen och att mediciner mot schizofreni och depression tagits i bruk.

Hur alla dessa förändringar har påverkat den mentala hälsan hos Lundbybefolkningen är en av de viktiga frågeställningar som studien ska ge svar på. Utöver intervjuerna har information om Lundbyborna samlats in från flera andra källor, som register, journaler och upplysningar från anhöriga och sjukvårdspersonal. Med hjälp av detta stora material kan forskarna göra både prevalens- och incidensberäkningar. Med utgångspunkt i incidensen är det dessutom möjligt att räkna ut livstidsrisken för att drabbas av en viss psykisk störning. Lundbyundersökningens beräkningar från 1970-talet om att nästan varannan kvinna och knappt var fjärde man riskerar att någon gång i livet drabbas av en depression är siffror som ofta citeras än idag.

De psykiatrer som arbetar vidare med det insamlade materialet från den sista uppföljningen 1997 ska bland annat undersöka om de siffrorna fortfarande håller. En annan arbetshypotes man vill skärskåda är påståendet om att de senaste 50 åren i högre grad påverkat kvinnors psykiska hälsa än mäns.

Så här i efterhand är Olle Hagnell förvånad över hur lätt det var att få Lundbyborna att ställa upp och låta sig intervjuas.

– Många var väldigt glada över att få

berätta om sig själva. Vi var alltid noga med att man skulle uppleva intervjuerna som ett samtal och inte som en utfrågning, berättar han.

– Egentligen var det bara en sak som var svår och det var att tacka nej till allt kaffe man blev erbjuden. Det var ju komplett omöjligt för mig att dricka sådana mängder.

Talar man med Olle Hagnells kollega är det framför allt hans enorma energi och förmåga att ta människor som de imponeras av. Hans personliga rekord när det gäller att söka upp en och samma person för att få svar på sina frågor sägs ligga på 25 gånger.

– Det var en man som från början vägrade att vara med i undersökningen, men jag gav mig inte. Jag sökte upp honom om och om igen, och för varje gång fick jag reda på lite mer om honom. Till slut gav han upp och gick med på att ingå i studien.

Olle Hagnell var ledare för Lundbyprojektet i 40 år, 1995 tog kollegan Per Nettelbladt över. 1974 blev Hagnell kallad till professuren i social- och rättspsykiatri i Lund. Idag fungerar han som konsult för de kolleger som tagit över arbetet med undersökningen, samtidigt som han själv forskar vidare om psykopati i det digra materialet. Han har också gjort nio av intervjuerna vid den sista uppföljningen 1997.

– Kan vi nu bara orka med att bearbeta hela detta ofantliga material har vi en unik informationskälla, inte bara för forskare inom psykiatri utan för många andra typer av forskning också.

– Det är nog inte många som startar en sådan här undersökning idag och säger att »det gör vi om om 50 år«, säger den outröttlige Mr Lundby.

Text: **Malin Bring**
frilansjournalist

Foto: **Helge Rubin**

»Jag minns hur jag tänkte när jag körde hem från Bonderup och Dalby på kvällarna att det väl knappast kunde bli något vetenskapligt arbete av det jag höll på med«, säger Olle Hagnell.

” Sagt om Olle Hagnell:

Han har ett encyklopediskt minne, han minns alla dem han intervjuat och de minns honom. Det är Olle Hagnell som inspirerat mig att söka upp verkligheten utanför den egna kliniken och intressera mig för människors hela levnadslopp.

Leif Öjesjö, docent i psykiatri
vid Karolinska institutet

Folk minns fortfarande hans gråa Fiat i Dalby. Olle Hagnell kunde återvända tio, femton eller tjugo gånger till samma adress för att få tag på dem han skulle intervjuas. Det finns bara en fältarbetare i världen som göra sådant!

Per Nettelbladt, psykiater och ledare
för Lundbystudien